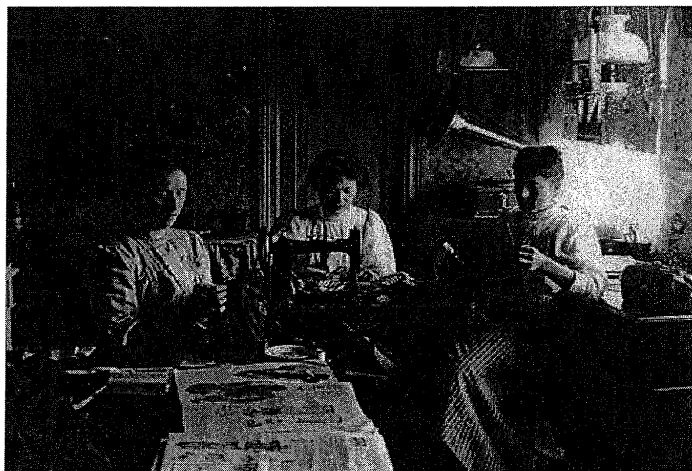

BRYGGHUSET

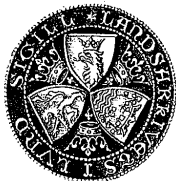
År 1895

Fam. Svante Ludvig Ottersröm, snickare

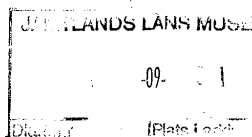
Emelie Otterström, Sömmerska

LANDSARKIVET I LUND

2000-09-18

Jämtlands Läns Museum
Mikaela Gustafsson
Box 709
831 28 Östersund

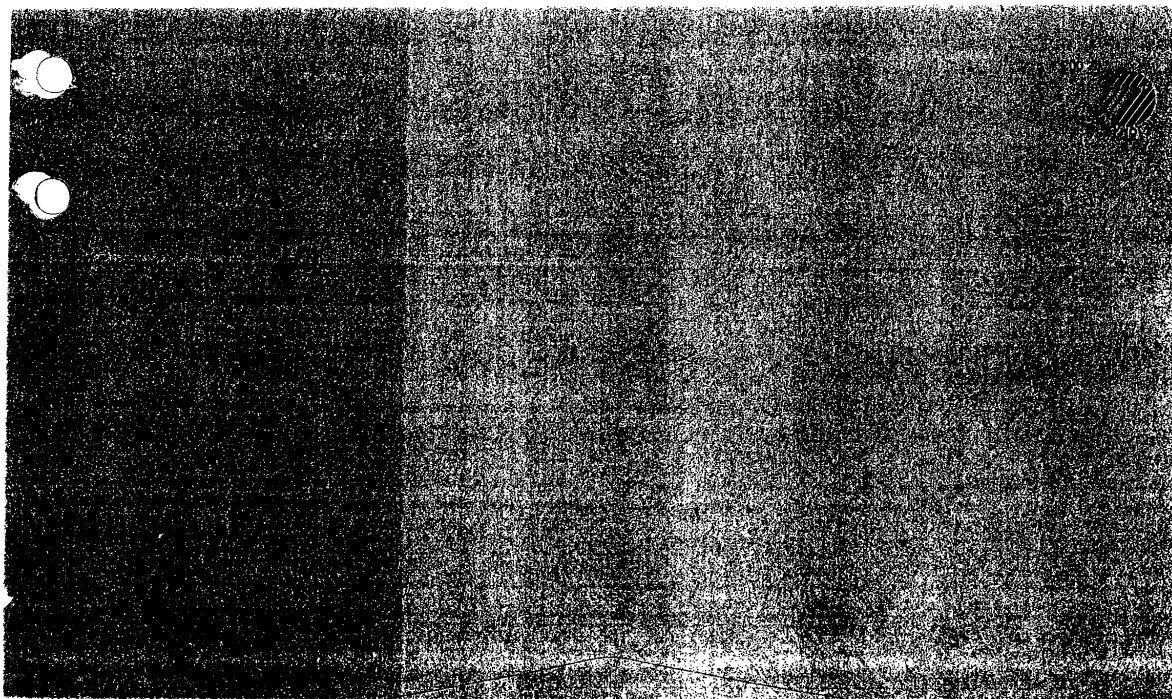
Aktnr. 1082/94

Med anledning av Ert fax den 15 september, kan jag meddela följande.

Enligt Öljuhults födelsebok föddes en flicka Emelie 1862-08-04 som dotter till båtsmannen Johannes Johansson Mål och dennes hustru Marta Svensdotter.

Enligt Öljuhults husförhörslängd 1861-1866 (AI:2) sidan 253 Gummagölsmåla nr 157 var båtsmannen Johannes Johansson Mål född 1826-07-13 i Öljuhult och Marta Svensdotter var född 1824 (ingen angivning av månad eller dag).

I familjen fanns vid denna tid barnen:
Johan August född 1852-05-22 i Hoby
Anders född 1856-06-05 i Hoby
Maria Christina född 1854-07-10 i Hoby
Johanna född 1859-09-10 i Öljuhult
Emelie född 1862-08-04 i Öljuhult.

SVANTE LUDVIG OTTERSTRÖM

Fader: Carl Gustav Otterström 1836
Moder: Emma Amelia Sofia

Född i Börrums Socken Östergötland 1867 0429
Döpt 1867 0505

C:4 (1861-1870)

Syskon: Carl Sigurd 1859
Emma Catharina Olivia 1860
Emil Gustav 1862
Elin Sara Sofia 1864
Svante Wilhelm 1865
Anna Wilhelmina 1868
Otto Olof 1870

Mjöltnare C.G Otterström med familj flyttar under slutet av 1868 till Drothems socken och orten Bogsten B1:3 (1868-1887)
Under den tid som familjen bor här så utökas den Otterströmska familjen med ett barn till. Drothem A1:17 (1865-1870) sid. 50
Familjen flyttar under år 1870 till Ringarums socken som nr 83 B1:3 (1861- 1877)
De bor i Wammarsmåla qvarn A1:36(1861-1871) sid. 151
Under året 1874 flyttar familjen till Kuddby socken A1: 36(1872- 1876) sid. 288
I Kuddby B1:4 (1871- 1882) så benämns C.G Otterström med titeln sågare inflyttad som nr. 104. Han blir även änkling under detta år.
1875 så flyttar Carl Gustav till Ringarum igen med sex av barnen. Det äldsta barnet Carl Sigurd flyttar till annan ort (Ulagåla)
Inflyttad som nr 84 Ringarum B1:3 (1861- 1877) De bor i Löterna.A1:36 (1872-1876) sid.294
År 1877 så flyttar Carl Gustav och fem barn till Tryserum (Emma Catharina Olivia flyttar till Norrköping). Tryserum B1:2 (1875-1894) nr. 95
- 96. De bor på Skansen i Grännäs A1:19 (1876-1881) sid. 53
År 1878 Carl Gustav har nu gift om sig. Och nu flyttar familjen till Norrköping förutom Elin Sara Sofia B1:2 (1875-1894)
Familjen Otterström finns nu i Norrköping Hedvigs kyrkoböcker. B1:3(1845-1883)
Norrköping Hedvig i Nedre Norra kvarteret A1:27 (1875-1880) sid. 185
Enligt folkräkningen 1880 så är då hemorten Dals Qvarteret Tulpan. A1:30(1881-1885) sid.90
1882 så flyttar familjen till Krokeks församling förutom Anna. I Krokeks inflyttningslängd så är nu Svante Ludvig upptagen som egen församlingsbo så då måste han tydligen haft eget rum. Inflyttad som nr.49 och den övriga familjen som nr.48. B1:1 (1881-1889)
Svante Ludvig flyttar i slutet av år 1884 till Norrköping. Krokeks B1:1 (1881-1889) utflyttad som nr. 31

1/10 1898

Otterströms Möbelaffär. *li nu om Johansson
personhistoriska*
Möbelhandel i Prästgatan 12 m. fl. ställen. *FGÖ*

Svante Ludvig Otterström f. i Börrum 29/4 1867 d. i Östersund 6/11 1950
Gift 1:a ggn med Emelie Johansson f. i Öljevult 3/8 1862 d. i Östersund
1/2 1937

Barn:

Nancy	f. i	1884
<u>Ernst</u> Ludvig	f. i	24/12 1893
<u>Svante</u> Gustaf	f. i	23/1 1896
Johan <u>Sigurd</u>	f. i Östersund	2/12 1898
<u>Rut</u> Emmy		8/12 1901

Sonen Ernst gift med Emmy Säfström, Gustaf med
Sigurd disponent, gift med och dottern Ruth gift med
bryggmästare Osvald Englund, äktenskapet upplöst, *omgift med*

Gift 2:a ggn 20/9 1942 med Sonja Anna Kristina Lindberg f. i Sundsvall
7/4 1897

Barnlösa.

Otterström började i snickaryerket hos möbelfabrikör J. A. Lindell.
Örebro och efter en elevtid vid teknisk skola i Norrköping 1884-1888 av-
lade han gesällprov sistnämnda år. Han vistades sedan i Wasa i Finland
1890, där förtjänsten höll sig vid den blygsamma summan av 50 öre pr tim-
me. Reste därifrån till S:t Petersburg (Leningrad) 1891, Sundsvall 1892.
och vistades även en tid i Danmark. Till Östersund kom Otterström 1895
och hade anställning *först hos Carl G. Moberg sedan* hos instrumentmakare E. G. Moberg till 1898, då han
blev självständig genom att i Mobergs lokaler Prästgatan 12 ^{17/10} *begynna* sin
möbelhandel, som han första tiden kallade

Östersunds Snickeribolag.

Som medintressenter hade han Gustaf Hultgren f. d.
och Anders Eriksson f. d.

Förutom möbeltillverkning och försäljning ombesörjde firman även be-
gravningar. På verkstaden tillverkades också likkistor. Efter en kort
tids verksamhet i Köpmangatan 9 flyttade firman sin verksamhet till Storga-
tatan 6 under åren 1905 - 1920. När Carolina Forsells liksvepningsaffär
i Prästgatan 23/ ^{17/10} upphörde 1907 övertog Otterström denna affär och fortsatte den under fir-
ma

Forsells Eftr.

Denna affärsverksamhet sköttes av fru Otterström. Affären flyttade till
Storgatan 12 och befann sig där 1917.

I jan. 1921 flyttade Otterström all sin verksamhet till fastigheter
Prästgatan 13, vilken fastighet han tillhandlade sig. Där fick han fullt
tillräckliga fabriks- och försäljningslokaler. En särskild butik inrättas
des för begravningsbyrån som då kom att heta

Otterströms Begravningsbyrå.

Otterströms Möbelaffär.

De båda affärsgränarna fick en påtaglig framgång på den nya adress. Härtill kom också att de två äldsta sönerna knöts till verksamheten.

Den 1 jan. 1928 övertog firman AB Möbelaffären Kvaria's verksamhet Kyrkgatan 54 och drev den till 1930 varefter kvarvarande lager överfördes till affären i Prästgatan 13. Nästa betydande affärstransaktion inträffade 1932, då firman ombildades till aktiebolag:

Otterströms Möbelindustri AB.

med ett aktiekapital av 70.000:-- kr. Samma år ^{i sept.} övertog bolaget ytterligare en annan möbelfirma, Paulssons Möbler AB, Prästgatan 40, och även detta lager överfördes till Prästgatan 13.

I bolaget ingick de båda äldsta sönerna.

Ernst Otterström

) Gift 27/10 1918 med Röda Korssystemern Emmy Säfström f. i Östersund 24/10 1887
d. i Östersund 28/11 1949

Barn:

Ulla och Emma

1 dotter och 1 son

1909 och 1911

Fru Otterström var ledamot av styrelsen för Östersunds Röda korskår några år som vice ordförande.

Gustaf Otterström

Gift med

Barn:

Otterströms möbelaffär blev under åren en mycket välkänd och uppskattad inköpskälla för bohag och inredning, och deras tillverkningar kännetecknades av synnerligen god smak och gedigenhet. Detta kom också till synes vid de utställningar som firman deltog i på olika platser. Sålunda erhöles minnesdiplom för guldmedalj vid Allmänna Svenska utställningen för konstverk och konstindustri i Stockholm 1909, silvermedalj vid utställningen i Östersund 1920 och guldmedalj vid utställningen i Sundsvall 1928. Otterström erhöill 1937 Sveriges Hantverksorganisations förtjänstmedalj och diplom.

Otterströms Möbelaffär

3.

När upphörde möbelaffären? 1938?

I jan. 1939 reste Ernst Otterström till Halmstad och öppnade egen möbelaffär.

Den 4/10 1950 utgick S. L. Otterström ur Begravningsvyrån och denna fortsatte av andre delägaren

Oskar Fritiof Nilsson f. i Frykered 29/10 1893

Gift?

Barn:?

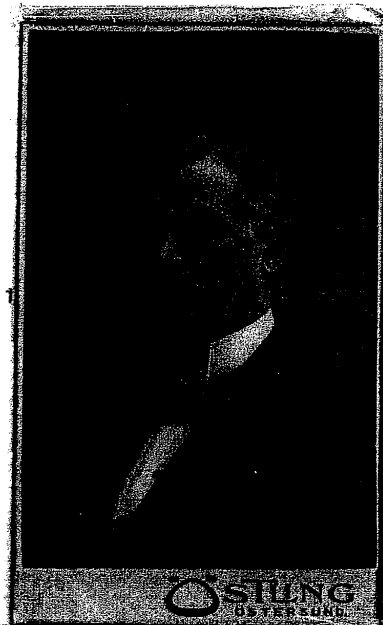
Nilsson kom närmast från Stockholm.

När övergick firman till Begravningsföreningen?

Den 15/2 1962 utbjöds fastigheten Prästgatan 13 av disponent Sigurd Otterström, Söllefteå. Vem köpte den?

Otterström, Svante Ludvig
Möbelhandlare i Östersund
f. i Börrum 29/4 1867
d. i Östersund 6/11 1950

Se F.G.Ö:s porträttmatrikel, nr 1

44 MARKNADSFÖRING
443 Detaljhandel

ÖSTERSUND
Kv Majoren
Storgatan 6

Gårdsinteriör fr Storgatan 6, där S L Otterströms Möbelindustri fanns.
Gården gick under namnet Toressons, och var ett välkänt ställe för folk
från landsbygden, då det fanns både logi och stall för hästen.
Foto fr ca 1910.

Foto: Nils Thomasson, Åre
Glasplåt N Th 8.709
Se även N Th 7.365
Ö 598

JÄMTLANDS LÄNS MUSEUM

Emilia Johansdotter Sömmerska

Född 18620804, Oljehult, Blekinge
Började som piga (nr 89)
Sömmerska 1885-

Död 19370201

Mor
Far
Syskon

Make Giftnummer 18841209, mannen själv närvarande.
Hans Friskberg
18641102 Hackås, Nor?
Kom 1885 till Östersund
Snickare
1890 flyttar han till Sundsvall
Skiljer sig 18920918

Giftnummer 18930624
Svante Ludvig Otterström
18670429, Börum, Linköpings län
Kom hit från Norrköping 1874, snickar gesäll
Frikallad från försvaret 1889
? Finland d 20/8 1890
1890 bodde han på Prestgatan 10
1891 flyttar han till Kyrkgatan 7

Barn Nancy Emilia 18841125 oä. Hans Friskberg
Döps den 9/12 av B. Bergström, Åre *Bor namnet 7 8 1895*
Tar senare efternamnet Otterström, förmodligen efter föräldrarnas
skilsmässa.

Ernst Ludvig 18931224
Svante Gustaf 18960123
Johan Sigvard 18981202
Ruth Emmy 19000208

1884 har antingen Hans eller Emilia inte betalt sin bevilling för andra året i rad.

1886 bor Emilia och Hans i nr. 158a

1888 bor de i nr. 89

Emilia Och Svante flyttar 1893 in på Prästgatan 10 (nr 90)

Redan samma år flyttar de till Köpmang. 12 (nr 158)

Taxering Emilia utgår 1893 efter att ha gift sig med Svante.

Svante tjänar 1894 600 kronor. Han skattar för 150 och betalar en bevilning på 1.50. 1895 har han samma inkomst.

*Emilia o Augustin
Föddnamn Svedborgs äska Köpmang 12 år 1890
Åren år 1894*

15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

huset af sig gifte sig med Haggström icke
innan när är från det honom blifvit af Rätten för-
klart att inställa sig hos sin hemlige huset för att
äktenskapet med henne fortsätta, läst sig affvara,
vid hvilket förhållande och då all hämedom om
Haggströms nuvarande uppehållsort saknas, han
måtte antagas hafva varit utrikes i uppsät att ej
mera blifva och ha med henne. Häradsrätten dömt till
skilnad i äktenskapet dessa makar emellan; förden-
skull och i förmåga af såväl kyrkolagens 16 kap.
§ 8 som giftermålsbalkens 13 kap. 4 § Sägas
härmedelst de, Johan Anskelin Haggström och
Maria Lovisa Persdotter, --- etc (se N:o 2)

Hernösands Domkapitels Skiljebes
emellan fästehjerna Sjickares Hans
Frestberg från Sundvall och som
skan Emilie Johansdotter från Öster-
Sand. Gifvet Hernösands Dom-
kapitel den 28 September 1892

179
Trolöfning
(kyrkatagning som
fästegöring)
1 ex. / givning /
exp. 7/10

Alldenstund nämnda fästehjerna, hvilka med
hvarandra barn sammanafvat och genom Emilie
Johansdotters kyrkatagning såsom Hans Frest-
bergs fästegöring blifvit trolöfva, nu om den
inofögna förändrings upplösning uti till Dom-
kapitlet ingifna skrifterna sig förerat ---
--- / se N:o 8 / beständ
är och dag som ofra

524

1828/29
19/2

i urval af prof. Johannes Paulson "måde få anvendes vid undervisningen i latin i 7de klasse af Hermands almindelige lærervek, og blef denne anhælden af H. H. Efrons liffallen, hvædfer den Jacobson)

1506

§ 5^v

ny
I forordet skulde antecknes, at den rektor P. Westling i skrifvelse den 23 dennes forslaget, at hans undervisningskvalitet måde under den tid, han åtnøjede tjenstledighet for deltagende Statsrevisionen, måtte på det søt uppehålls, at Kommissær O. Arman underviser i kristendom i kl. 6-7 og 3-4, 11 timmar, v. lektor H. Larsson i historia i kl. 6:2, 2 timmar, och extra lärare G. Englund i modersmålet i kl. 6: 1, 2 timmar, jemte det har råttas de svenske uppsatserna i samma klass H. H. Efrons den 24 dennes framt skälighet gör denna del af rektor Westling förslagna ändringar.

§ 6^v

1098, 1334

Richardus Lars Freskberg från Lundvall och bömmerska Emelie Johansdotter från Ökersund, vilka blifvit med hvarandra troloftrade derigenom, at Emelie Johansdotter kyrkotagits som Freskbergs fastbrida hade genom särskilda skrifvelser anhållit om skilnad i trolofning, och skulle skiljebes för den utfridda

Inkom den 21 Sept. 1892
1098, 1334

Høgenrige Dankapillet i
Arendesæde

28/9

Forand du af offide Konvini-
sten: Are B. Bergman vedstaldt Lysto-
tagning af Sommerstuen Emil Johans-
en, som i sinde Frestbergs færdig-
na, kan være udflytning af Lemmen, som
sig af færdigstuen og Robooken eller
annetledes. Tingen antedning den
finnes, ej heller synes være af

kontrahenterna vid försäkrat värt
kyrkskrifven: Åre.

Undersåken d. 19 Sept. 1892

G. W. & M. M. M. M.
S. P.

Inkom den 16te Juli 1892
1098

Till
Högvärdiga Domkapitlet
i Herredsand.

Undertecknad, som genom kyrkostegning den 9 December 1884 blef bunden till äktenskap med Svickaren Hans Briskberg, då bosatt här, nu i Sundsvall, anhåller härmed vörd-
samt, att denna fästning måtte vara upphäfd
samt att jag måtte förklaras fri, lös och ledig till
ingående af annat äktenskap, på den grund att
benämnde Hans Briskberg, född den 2 November
1864, vid denna kyrkostegning icke hunnit laga
ålder för äktenskapsingående.

Östersund den 12 Juli 1892.

Emelie Johans Dotter

Till
Högvärldiga Domkapitlet

Herrn.

Angående fränskildt Trimmeraker Emilia Johansdotter
i Nr 90 berättas, för fränskildt Domkapitlet (härmed hennes
trolöfande) utfördat Skiljebref den 28 Sept. 1892, lemnas
medföljande upplysningar:

De fränskildes yrke:

Mannen: Trimmerakeren Hans Treckberg f. 1864 $\frac{2}{11}$ i

Huskis; lefnadsår å sista födelsedag 1892: 27 or.

Qvinnan: Trimmerakeren Emilia Johansdotter, f. 1862 $\frac{4}{8}$ i Ofje

hulta, Pölsinge; lefnadsår å sista födelsedag 1892: 30 or.

Tiden mellan trolöfning och skiljand: 7 or. (1892)

Antal lefvande barn vid skiljemässan: 1 qvinnor, f. 84 $\frac{25}{11}$;

Fagen af kontraktarna frän fränskild.

Not. Herrarnes Märsk B. Bergman; Arc, som
föräddat kärleksbrevet å Trimmerakeren Emilia
Johansdotter dotter och frän fränskildens, som var
närvarande, inken föräddat han Skiljebref
gen stes an gån sig underrättad an an man
om y var mer än 20 år.

Herrn den 30te Januari 1893.

E. Pölsinge

3
Allt Sommerkan Emilia Johansdotter
från Nr 90 af denna församling är född den 4 Augu-
sti 1862 (sectio två) i Oljehults församling af Bläkinge
län och döpt, efter godhänd Kristendoms-konstskole har
begått H. H. nattvard och är dertill fortfarande berättigad,
blef den 9 December 1884 (tittio fyra) af Komminister B.
Bergman i Bre kyrkotagen såsom Sörskaren Hans
Erikbergs fästegrinna och ^{fästingens} ämne bunden till ^{den} nämnde
Erikberg samt utlynt medborgerligt förtroude,
samt att nämnde Hans Erikberg är född den 2 No-
vember 1864 (sectio fyra) i Läckås församling af detta län
och utflyttade härifrån till Sundsvall den 19 Novem-
ber 1890 (tittio), varden härmed på begäran inty-
gadt i Östersunds stadsförsamling af Jämtlands
län den 12 Juli 1892 (tittio två).

J. O. Westrom
t. f. stadspred.

Att Suidkaregesällen Klaus Freshberg, född
den 2 November 1864 (XXIV), nit infattad
från Östersund d 26 Nov. 1890, har, enligt
Pastors Enskottets i Östersund intyg af d. 9
Januari 1891, läst "d. 9 December 1884
föreläsning för hvaron kyrkostyrelsens församling
som Emilia Johans dotter i Östersund"
fått att han fortfarande behåller denna
församling och alldeles oavbrutet
förtroende, varför härmed på begäran
intygas af

Sundsvall d pastor exp. d. 20 Maj 1892.

J. H. Frick
Pastor

Berättare Frk. Ellen Paulsson f.1881
 Upptecknare Märta Sandberg Oviken feb. 1963

1

Gamla Östersund

När jag var barn och var så stor så jag minns en del för drygt
 sjuttiofem år sedan var det inte många av kvinnfolken som hade hatt. De
 hade svarta yllehalsdukar på vintern, på sommaren ljusa bomullshuvud dukar
 och en del hade på söndagarna huvudduk av silke eller spets. Även barnen
 och ungdomen hade huvuddukar. Kvinnfolken hade ofta en storschal som de
 slängde på sig istället för kappa när de skulle ut på "stan".
 Skoaffär fanns inte när jag var liten utan skomakaren kom hem till
 familjerna och gjorde skor och när han var färdig på ett ställe tog han
 skomakarbänken och flyttade till nästa familj. Den förste skomakare som
 hade verkstad här i stan, som man fick gå till med skor som skulle lagas
 eller beställa nytt hette Roman. Han hade en son som blev häradshövding. De
 andra skomakarna tog efter och hade verkstad och slutade att fara till
 hemmen. Stan var inte så stor när jag var liten det var nästan så att
 alla kände alla och det var alla såna som flyttat in från landsbygden.
 År 1786 då var det bara 25 stycken invånare i Östersund det var en by som

hörde till Brunflo där var prost här pastorsadjunkt . Men sedan gick Östersund om Brunflo.

När far och mor köpte gården här vid Repslagargatan (nuvarande Rådhusgatan) tog stan slut här hos oss -och nu är det flera stadsdelar ovanför oss. Belysning fanns inte men det blev så småningom, gatubelysningen var dock inte elektriskt ljus utan det var en slags strumpa fylld med gas. Dessa lyktor ett trettiotal i hela stan skulle tändas och släckas för hand .Det var en som hette Vadström som skötte om denna syssla han hade stege och klättrade upp och släkte och tände. Jag minns .När han tänt de sista lampan brukade han sjunga "Gud bevara vår stad för eld och brand". Det var mycket bränder här förr Det var mycket hölador för folk hade ju kor , och så kom det luffare och de låg i höladorna om nätterna och rökte och det var lätt att höf fattade eld. Jag stod i fönstret här hos oss en höstkväll och fick se en hölada börja brinna den brann ned helt och hållet . Jag minns hur rädd jag blev .Jag var 7-8 år då. Det var en

Berättare Ellen Paulsson f. 1881
Upptecknat av Märta Sandberg Oviken feb. 1963

stor brand vid "myran" det var bortåt järnvägsstationshålet till. Det var tjugo gårdar som brann, en del ladugårdar och hölador och mycket folk som blev husvilla och förlorade allt vad de ägde. Alla här i stan talade om denna förfärliga brand hela året. Det var mycket hästskjutsar här i stan inga bilar förstås. När det blev skymning och man behövde ljus tändes fotogenlamporna i gårdarna. Elektriska ljuset började 1889 och telefonen 1894 men det var inte många som hade telefon då. Hade man ärendet till Frösön så skyndade man sig därifrån när det skymde, för man hade ju hört att det spökade på flera ställen och spöken var man rädd för. År 1891 var det lustresa med järnvägståget till Stockholm det kostade femton kronor tur och retur. Det tog 23 timmar att komma från Östersund till Stockholm. Det var 579 personer, som deltog i den resan. En lusttur gick med tåget ^{till Trondhjem}, den kostade nio kronor tur och retur. Det fanns i min ungdom en damkör här i stan som kallades sig Gastor och Troll. De var med och sjöng när Hov invigdes. Det fanns även en finskör här i stan på den tiden.

HÄRVED

Skräddare-sömmerskor

Meddelare: Tilda Jonsson, Haga E. 1896

Upptecknare: Wilhelm Roempke 16.10.1970

Britta Johansson var en sömmerska från flöke. Hon var på skolan där hon var och sydde all sin tid. Hade gjort en väggbonad av traser. Det va knepigt me Lockne körka på. Men här var hon aldrig. Hon var ogift och hade egen fastighet i Tandsbyn.

En annan var Lina Johansson från Rosshol. Hennes föräldrar var värmlänningar. Hon var ogift. Hon våga inte ta den rikken, så hon bodde hos sina föräldrar.

HÄRVED

Skräddare-sömmerska

Meddelare: Märta Aronsson, Långänge, Första E. 1910

Upptecknare: Wilhelm Roempke 8.10.1970.

Det var en sömmerska här från Rosshol på mors tid och det var liten. Hon for runt i gårdarna och sydde tinnbilder. Hon hade en maskin.

○

○

1125:41

Sömmerska

ASPÅS SN

Hantverk

Lundsjön

Meddelare: fru Elvira Jönsson, f. 28-8 1890 i Lundsjön, bosatt i Valne, Alse
Upptecknare: Björkquist-Nodermann 19.5 1961

Vad en sömmerska hade per dag visste hon inte, men trodde vi minns att det kunde betalas 2.50 för en klänning plus maten under arbetstiden.

HANTVERKARE

Skräddare - sömmerska

KLÖVSJÖ S

Meddelare: Sivert Sivertsson, född 1882 och h h Märta, född 1886, Klövs
Upptecknare: Sigurd Erixon
Inspelad på band och renskriven av Karl-Olov Arnstberg, juli 1966

Kopia till ÖMEA 1976

Tillförlitlighet: medelmåttig

Sömmerskan sydde åt fruntimren när de inte gjorde kläder själva. Skräddarna gjorde inte några kvinnokläder, vad vi minns. Både sömmerskor och skräddare fanns det gott om i byn. En skräddare hatte Modén och han var skräddare på heltid. Det var på 1890-talet. Han var byns bästa skräddare. Nu köper vi färdiga kläder sedan många år tillbaka.

Några garvare fanns inte men man redde skinn. Sländpelle hette en släktin som gjorde det. Och en farbror som hette Jonas var riktig skinnskräddare.

1399:6

HANTVERK
Sömerska

LIT
und

Avskrift av gamla papper hos Kerstin Göransson, Iringsåker, Lit
Avskrift av Anna Magnusson den 16.7 1963

Fru Göransson Lit

Debet

1870

Juli 5

An	1 svart sidenklänning fransar	2:50
"	8 alnar kantband 1 Rdl. Knapper 33 Öre	1:33
"	Silke 25 Öre arbetslön 1 Rdl	1:25
"	1 röd klänning 2½ aln foder	-:64
"	knapper 25 Öre 6 alnar band å 6 Öre	1:00
"	silke 16 Öre arbetslön	1:91
"	1 blå klänning band	1:75
"	silke 33 Öre arbetslön 1:12	<u>1:45</u>
		Rdl. 11:91

Betalt qvitteras
Östersund som ovan
Amalia Sundqvist

berättare Fru Paulina Nilsson f. 1880
Upptecknat av Märta Sandberg Viken 17 nov. 1962

nr

Löner. Sömmerska

Min mor Helena Persson var från Storgården i Aspås. De var många barn hennes föräldrar hade inte precis fattigt men de var en stor familj och det var besvärligt ibland både med det ena och det andra. När min mor växt upp följde hon en skräddare från Aspås i gårdarna för att lära sig sy. Kostymerna syddes för hand och på den tiden var det mest hemvävt vadmal till kostymerna och det var tjockt och tungt att sy. En del vadmalsbyxor som de använt mycket så de var slitna skinnskoddes bak och på knäna de brukade ha skinnskodda byxor när de skulle till skogen. Det var förfärligt hårt att sy på lädret. För en kostym tog skräddaren tre kronor. När mor följt skräddaren och lärt sig sy, började hon sy på egen hand. Först var det mest byxor men så vågade hon på hela kostymer hon tog också tre kronor för en hel kostym, handsydd. Men så blev det hård-år flera år i följd, då hade inte morfar utsäde och inga pengar att köpa för. Då tog mor korn istället för pengar när

1299:4

Berättare Fru Paulina Nilsson f. 1880

Aspås sn

Upptecknat av Märta Sandberg Oviken 17 nov. 1962

nr2

(3)

Löner.

Sömmerska

~~mor~~ hon sydde i gårdar där de hade korn fast överflöd av korn hade ingen. Hon kunde få sy i många gårdar innan hon fått ihop korn så det räckte till utsäde, hon sydde ihop till utsäde många gånger åt sina föräldrar. Likadant med fröpotatis, hon tog potatis istället för pengar och gav sina föräldrar. Mor brukade berätta att när hon var i uppväxtåren och även många gånger senare fick de lov att äta barkbröd. Hon och hennes syskon fick inte vara kräsen på mat. Sirapsvatten till gröten istället för mjölk när korna stod i sin var inte ovanligt.

Hon började sy klänningar också de skulle också sys för hand. De var arbetsamma det skulle vara så mycket snörmakeri på dem, mycket häktor och hakar, kjolen skulle skos det skulle vara insydda fjädrar i livet, ärmarna skulle ha puff, och mycket hysch och pysch, och sylön ~~var~~ var två kronor högst två och femtio.

Så köpte mor en symaskin den hade hon med sig i gårdarna där hon skulle sy. Det var inte många som hade symaskin när mor var ung. Hon fick sy

Aspås sn

Berättare Fru Paulina Nilsson f. 1880

Upptecknat av Märta Sandberg Oviken Nov . 1962 nr 3
(3)

Löner

länge för att kunna betala den .Den kostade tjugo kronor. Den räckte hela hennes liv ,jag har också använt den. Det blev mer och mer kvinnfolk-kläder hon sydde,även kappar de tog hon tre kronor för och hon tog inte på sig så mycket sömnad av herrkläder nu.

Mor vävde även mycket, fälltäckväv med invecklade mönster och flera färger .Folk hade fällar i alla gårdar och skulle ha tyg på den garvade sidan ,mor vävde på beställning åt många. Hon vävde klänningstyger också och mycket annat ,vitvävar, gardinvävar och mattor m.m.

Hon brukade också sticka täcken och hon tog en krona för att hon stickade ett täcke.Jag minns en prästfamilj i Aspås som skulle flytta de beställde två täcken ,de hade tyg av mönstrat möbiltyg så fina täcken har jag aldrig sett varken förr eller senare. Mors bror var snickare och han hade gjort täckbågen och gett mor. På den tiden mor sydde var det bara fotogenlampor små lampor med liten veke de lyste inte mycket och det är ofattbart hur folk kunde arbeta vid den belysningen .mor dog när hon var 71 år . Sista åren tog hon bara på sig lappning av kläder .

Östergötland
Ödenslundsväg.26

1

Berättare Märta Johansson 72 år 1960

Upptecknare Märta Sandberg 25/2 1960

Tillskärerska

Började som elev hos Ernst Gustavsson klänningsavdelningen jag var då 15 år. Fick ingen lön på 4 månader. Jag fick vara springflicka, skulle även bära in ved och elda i tre kakelugnar och en kokspis så det var varmt när sömmerskorna satte igång med sitt arbete. Efter fyra månader fick jag 2,50 i veckan. Jag var på den avdelningen 1 1/2 år då började jag på kappavdelningen då fick jag 5 kronor i veckan sedan ökade de på 1 krona i veckan varje år i nio år. Då reste jag till Stockholm det var 1911 och där var jag i tre år på en kappfabrik, arbetade pr styck 8-9 kr för en dräkt. Då slapp man maskinsöm och pressning. Jag satte ihop dräkterna och kapporna, tråklade dem och sedan tog andra hand om maskinsömmen. Då kunde jag tjäna 25 -30 kronor i veckan. Men då fick man hålla husrum själva vi var två flickor som delade ett rum det kostade 20kr. Vi började arbetet klockan 8 och slutade 6 en. Dräkterna var mycket sönderskurna i väder och även kapporna och pälsarna modet var sådant. Pälsarna var på den tiden med skinnet in och så var det tyg på utsidan. Skinnet var av hamster för det mesta. Sedan åkte

Östersund
Udenslundsväg 26

2

Berättare Märta Johansson 72 år 1960
Upptecknat av Märta Sandberg 25/2 1960

Tillskärerska

jag hem på semester på sommaren och medan jag var hemma bröt kriget ut. Det var 1914 .Då reste jag inte tillbaka . Jag hade när jag var i Stockholm gått en kvällskurs och lärt mig tillskärning av skinn och när jag för krigets skull inte ville tillbaka till Stockholm ,mor ville inte heller att jag skulle resa , så jag började istället hos körnsnär Staverfelt här i Östersund, det var 1915. Jag begärde 25 kr i veckan ,(det var ju för litet men jag skulle vara försynt) Sedan blev jag där i 40 år som tillskärerska och ateljeföreståndarinna .Istället för veckolön hade det blivit månadslön jag hade 700 kronor i månaden 1956 , när jag fick folkpension slutade jag.

Tysk tillverkning

KONKURRENS MED AMERIKANSKA FABRIKANTER

Den tyska symaskinstillverkningen blev ledande i Europa och från 1870-talet tillverkades i Tyskland de billigaste maskinerna i världen. Konkurrenten mellan tyska och amerikanska symaskinsfabrikanter var mycket hård och man grälade om äkta och oäkta, dvs efter- och förfuskade symaskiner. De tyska symaskinsfabrikanterna och handlandena bildade en förening, som kallades Concordia för att — som det hette i ett upprop — ”göra front” mot de amerikanska beskyllningarna. De tyska maskinerna inte var äkta. Uppro- pet från Concordia distribuerades till Sverige med texten översatt av symaskinsfabriken Grimme, Natalis & Co i Braunschweig, som sålde mycket symaskiner i Sverige. Många bevarade handsymaskiner har kommit däriifrån, t ex Mignon, Rhenania och Saxonia. I Stockholm såldes maskiner från denna fabrik på 1870-talet hos N Width på Skeppsbron 12.

År 1882, året efter förmälningen mellan kronprins Gustaf av Sverige, sedermera Gustaf V, och prinsessan Victoria av Baden, skickade fabriken ut ett cirkulär till sina svenska återförsäljare, där man bl a meddelade att man försåg sina maskiner med ”Hennes Kung- lighet Kronprinsessan Victorias fotogra- fi”. Det kan också noteras, att i cirkuläret,

som utsändes vid ”skeppsfartens förestående öppning”, fabriken också rekommenderade sina ”utmärkta mangel- och tvättmaskiner”, som tillverkades i dess järngjuteri.

DEN STÖRSTA TYSKA SYMASKINS- FABRIKEN

Generalagent i Sverige och Norge för den största tyska symaskinsfabriken, Frister & Rossmann i Berlin, var Georg Hallstedt, Mäster Samuelsgatan 51 i Stockholm. Han hade engrosaffär i symaskiner, skomakeri- och stickmaskiner samt salongsfontäner. I en handbok för kommersiella upplysningar tryckt i Uppsala 1886 lämnas en redogörelse för Frister & Rossmann-firman i samband med presentationen av Georg Hallstedts engrosaffär. År 1885 tillverkades 65 000 symaskiner, antalet anställda var 1 200 och årsomsättningen fyra miljoner riksmärk. Fabriken ägde filialer på alla betydande platser i Europa och på flera ställen i Amerika, Asien och Afrika. Redogörelsen slutar med en förmodan att det anse- da amerikanska Singersystemet snart skulle ha spelat ut sin roll och att Frister & Rossmanns symaskinsfabrik genom sina utmärkta konstruktioner snart skulle ”göra epok”.

Ur tryckska
Tillhör gr.

Trots den typ av reaktion som Fredrika Runeberg representerar (sid. 43) tycks symaskinen inte ha mött det motstånd från kvinnorna som nästan all annan teknik för hemmen fått pröva på. För det talar bl a symaskinsindustrins snabba expansion, såväl i USA som i Europa, under senare hälften av 1800-talet.

Symaskinen är — som de flesta hushållsapparater — tids- och arbetsbesparande: "den arbetar med lätthet lika mycket som 12 personer", som Singer skrev i sin första kända annons i Sverige.⁴ Men till skillnad från de flesta hushållsapparater kan symaskinen också vara direkt ekonomiskt lönsam. Dels genom att man hinner sy mera — produktivt, reproduktivt och återanvändande (omsyning) — och därigenom *sänker utgifterna*. Dels genom att man syr hemma mot betalning och därmed *ökar inkomsterna*. Symaskinen har en särställning som ett egenägt tekniskt produktionsmedel. Kanske var det symaskinens ekonomiska betydelse som gjorde att kvinnorna så beredvilligt tog den till sig, när nu utbildningssystemet gjorde det praktiskt möjligt med en så pass stor kapitalinvestering.⁵

Mellan hem och hantverk: hemsömmerskan

Arbetsverktyget symaskin kommer in på många sätt i kvinnors liv. I hem, hantverk och industri och *mittemellan* hem och hantverk, hem och industri. I obetalt och betalt arbete och *mittemellan* obetalt och betalt.

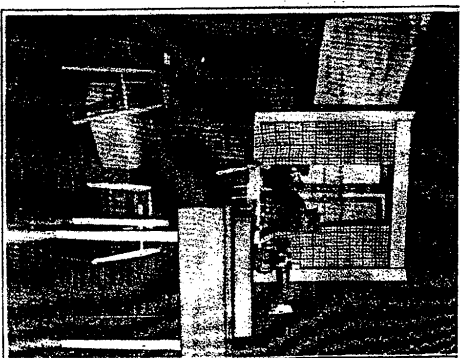
Hemmets sömnad — den produktiva, reproduktiva och "improduktiva" — hör till kvinnornas område i hemarbetet. Långt innan symaskinen använde kvinnorna sin hantverkskap i sömnad som inkomstkälla. Aningen genom att sy i andras hem eller sy åt andra i sitt eget hem. "Hemsömmerskor" var en bra bit in på 1900-talet vanligt förekommande. De ogifta kvinnorna sydde ofta i andras hem, medan de gifta tog emot sömnad i hemmet, så att de kunde kombinera det med att passa barn och sköta hushållet.

Kerstin Sjöqvist berättar i "Symaskinen historiskt och socialt" (1972) om en sådan hemsömmerska. Hon hette Betty och föddes i nordvästra Skåne 1863. Efter en knäpphändig skolegång fick hon plats i en familj där hon lärdes upp i hushålls- sysslor och vävande, förutom sitt egentliga arbete — att hjälpa till i familjens bageri. Från i huset köpte i början på 1880-talet en Husqvarnasymaskin och på den lärde sig Betty att sy. Så småningom kunde hon köpa maskinen (den kostade en årlön, 175 kr), för till Hälsingborg och lärde till sömmerska. Därefter började hon sy i hemmen. Symaskinen lastades på vagn eller släde och drogs mellan gårdarna. I åtta år höll hon på med sömnadstresorra, som gav henne en krona i dagsförtjänst. Sedan gifte hon sig och fortsatte därefter att sy i sitt eget hem åt de gamla kunderna.⁶

Åtskilliga svenskar har i sin familjehistoria någon kvinnlig anförvant som för-

1880: hemsömmerska

1930: Islagssömmerska

1880: Endringssömmerska

1930: "Klädkonstnär"

Fyra inriktningar från "Josefin och teknologin", en utställning som ingår i forskningsprojektet "Kvinnokulturer — manskulturer — teknikkulturer". Utställningen visades första gången på Tekniska museet i Stockholm 1983 och har sedan dess gått som varnäringsutställning i Sverige och i början Norden. (Josefin-katalogen)

sörjde sig på detta sätt. Fortfarande minns många i en äldre generation hur sömnerskan kom någon eller några veckor vår och höst och sydde familjens behov av kläder och lushällsömnad, på husets maskin eller på sin egen medförd. De följde en tradition av handsömnande hemsömnerskor, som på så vis kringgick skräväsendets beställningar.

De kvinnor som förblev — eller blev — ensamstående kunde i bästa fall sitta upp en egen ateljé, där de tog emot sina kunder. Kerstin Ekman har med skönhetäret inlevelse skildrat en sådan sömnerska i "Springkällan":

Hon hade ända från början varit fast besluten att det skulle lyckas med syateljén och då fick man hålla tungan rätt i mun och inte förraga fruarna. Hon byrde rum och kök på Storgatan alldeles ovanför Missionsbokhandeln och Perssons Charkuterier. Lägenheten låg åt gårdens men uppgången var dansarna som för byresgästerna åt gatan. Det var dyrt, men ett bra läge. Lönade sig. Fruarna ville inte gå långt och man kunde inte bo i illaluktande och bråkiga trappuppgångar om man ville ha kunder som betalade bra.

Köket kunde varit bättre rustat. Det fanns i alla fall vattenkran och vask och en gammal zink. Spisen ville ryka in, men Dagmar bydde sig inte så mycket om att tända opp den. Hon hade kaminer och kaffet lagade hon på prinsen. Den som har tyger och klädesplagg hängande överallt kan i alla fall aldrig koka kål eller göra ärtkisslag för att ägga in strömming i. Sekt still eller råttor blir det heller aldrig tal om. Hennes stående middag var en skiva kalvryya från charkuteriet, men för det mesta hade hon bara tid till kaffe och smörgås.

Symaskinen var en alldeles ny Singer med många extra tillbehör: snoddor och rycktor och fällvikare bland mycket annat. Hon hade köpt den på avbetalning men var inte orolig att hon inte skulle klara av den. Hon hade många beställningar.⁷

Citatet fångar hemsömnerskornas känsliga ställning *mittemellan* klasserna, men också mellan det privata och det offentliga, yrkesmässiga. "Fruarna" var känsliga för "alla de små saker som sammantagna är avgörande för vart de rika vänder sina näsor".⁸ De höll på den klasskillnad deras "fruställning" innebar — men när det gällde betalning värdjades till lojalitet och förtroelighet.⁹

Ett lier-färd öppnade syateljéer med anställda sömnerskor, vilka kunde ha karaktären av modehus. En av de mest kända var Augusta Lundins vid Brunkebergstorg i Stockholm, som grundades 1867 och på 1890-talet sysslade 160 arbeterskor. Augusta var dotter till en skräddare i Kristiansstad och hade arbetat sig upp från enkel sömnerska till chef för "Stockholms finaste modeateljéer". Hon var känd för sin frikostighet mot personalen, som hade kortare arbetsid och bättre betalt än vad som var vanligt.¹⁰

De lönearbetande sömnerskorna var ofta flickor ur hantverkarklassen, som saknade utbildning men inte ville "gåna pigga"-utan ha ett självständigt arbete. Lönerna var oförtärligt låga och sjönk för de allra. Det var därför som ett typiskt

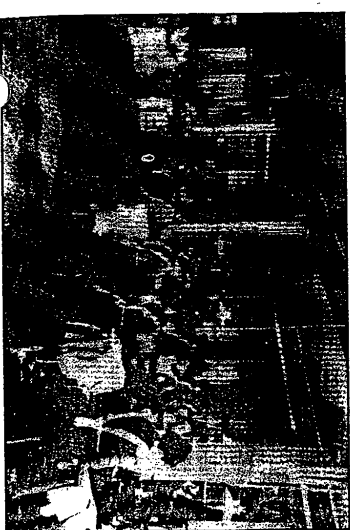
Byxömnerska.
(Svensk hemindustri del 1)

Lagerskivdalen.
(Svensk hemindustri del 2)

Sydel i en stockholmsfabrik
1902. (Sjöqvist)

såsongarbete, där orimlig övertid i adess med ... i slöshet. Usl mat i föreningen med undemåliga bostäder verkade ytterligare nedbrytande och dödligheten var stor. Det var inte ovanligt att inkomsterna drygades ut genom prostitution — "syfficka" var en eufemism för prostituerad. 11

De sociala missförhållandena ledde till att "Föreningen för sömmerskor" bildades 1880 av några damer och herrar med en "socialberal, humanitär inställning i kristen anda". Tack vare rikliga donationer och skickliga penningplaceringar (av välgörenhetsberrar som bisnod föreningen) fick den så småningom en god ekonomi och hade såväl sjukkassa som pensionsfond för sina medlemmar. Den var inte en regelrätt fackförening, som riktade krav mot arbetsgivaren, utan mer en förening för inbördes hjälp, fylld av socialt patos inför sin uppgift. I ett styrelseprotokoll från 1895 heter det:

Så mycket viktigare är det då att våra unga sömmerskor sluta sig tillsammans och tillgodogöra sig de resurser som redan finnes; erfarenheten från vår Förening har lärt oss att en sådan sammanslutning medför välsignelse för alla och för var och en särskilt; vilka följer den kan hava för framtiden för de kvinnliga arbetande klasserna i sin behet kunna vi knappast ana.¹²

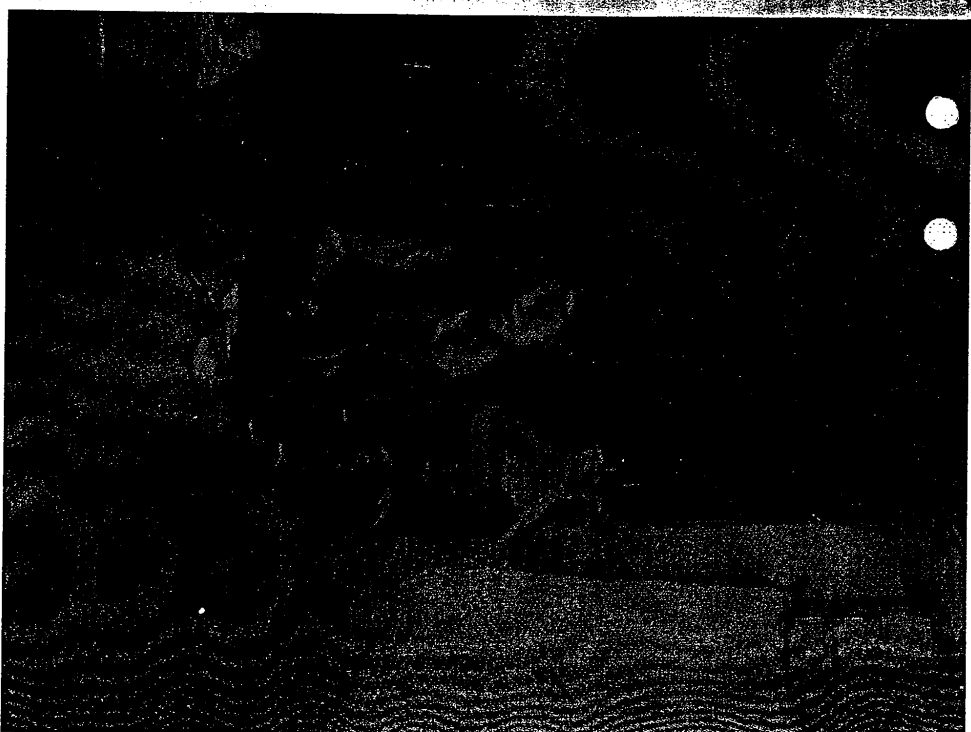
Mellan hem och industri: förlagsömmerskan

Från hemmets sömnad går en väg ut i hantverket: via hemmsömmerskor hemma och borta till syateljéer och syfflickor.

En annan väg leder mot industrisamhället. Också här finns kvinnor hemma, borta och *mittemellan*.

Textilproduktionen — spinmandet och vävandet — blev det område som först industrialiserades. Men länge var det vanligt med en mellanform mellan hantverk och industri, där mycket gjordes i hemmen mot betalning. Detta *förlagsarbete* (även kallat *hemarbete* eller *hemindustri*) hade sina rötter långt tillbaka. Ursprungligen var det ett sätt att kringgå skråns monopol. Enligt skråtävandets tillförsäkrades varje mästare samma ställning. Antalet gesäller var begränsat och arbetelighet till större avstämning — en dåtidens exportindustri — lär sig inte hindras av detta. Mästare som sålde till allmänheten och "på export" började köpa upp av sina mindre och fattigare kollegor, som bara hade lokala kunder. De blev "förläggare" för de små verkstädernas produkter. Detta skedde inte utan en lång och seg kamp mot skråförordningen.

Så småningom, när gränserna böjats luckras upp, övertogs mästarernas roll av köpmännen. De levererade råvaror och mönster, de bearbetade myndigheter och förvaltningsorgan för att få till stånd en ny lagstriktning. De skapade blomstrande

"Trot" en målning av den norske konstnären och författaren Christian Krohg (1852—1925). Realisten Krohg har målat en hel serie "syfflickor", för det mesta utmärkta, slumrande vid symaskinen. Eftersom Krohg också som målare och romanförfattare skildrat prostitutionen får man anta att han var medveten om att många sömmerskor var tvungna att prostituera sig.

I hantverket förblev de med få undantag "under" de manliga, utbildade, professionella hantverkarna. De tjänade mindre och arbetade mer.

I likhet med männen var många kvinnor i den betalda sömnaden familjeförsörjare.

Till skillnad från männen hade de sällan en avskild arbetsplats eller fick sin arbetstid respekterad.

I hem sömnaden och förlags sömnaden, i gränslandet mellan betalt och obetalt arbete, mellan tid för arbetsgivaren och tid för familjen, där bostaden är arbetsplats och arbetsplatsen bostad — fick kvinnorna ändå det hela att gå ihop. Ekonomiskt genom en kombination av att hålla ner utgifterna (de köpte inga tjänster utan utförde sina mor- och husmorssyssligheter trots förvärsarbetet) och öka inkomsterna (genom det bidrag till hushålls ekonomin som den visserligen dåligt betalda sömnaden gav). Tidmässigt genom att vara på plats och finnas till hands samtidigt som de utförde sitt betalda arbete: "för att ha nära till köksspisen arbetar hustrun i köket", som det heter i en av hemindustriutredningens monografier.

Den omöjliga ekvationen med 10—12 timmars arbetsdag samtidigt som man skötte barn och hushåll gick ihop bara så: man syr och passar barn, syr och kokar tvätt, syr och har grytan på spisen...

Men priset var högt: oändliga arbetsdagar, ingen arbetsro, dålig betalning, otillräcklighetskänslor, överanstrengning och tidig utslutning.

Hemmets sömnad: nytta, nöje och mitemellan

Sömnaden intar en särställning i hemmets arbete. Det mesta av hushållsytorna kännetecknas av osynlighet: det märks om det inte görs, inte om det görs — då är allt bara som det ska vara. (Att arbetet är obetalt förträrker osynligheten — pengarna annars vara ett sätt att synliggöra nedlagd arbetstid. När kvinnor utför hemmets arbetsuppgifter på arbetsmarknaden resulterar det i något synligt, nämligen pengar.)

De flesta hushållsuppgifter kännetecknas också av sin åndlighet: de måste ständigt upprepas, ofta varje dag, annars fört återkommande. Mat äts upp, disk och tvätt återuppsät, golv blir på nytt smutsiga.

Den reproduktiva sömnaden — lappa, laga, stoppa — bär hushållsarbeters kännetecken: osynligheten och ändlösheten.

Den produktiva sömnaden gör det inte. I likhet med textilerna i ingen (spinnna, väva, sticka) hör den till de hushållsuppgifter som ger färdiga resultat. Den

Tv.: Hemsömmerskan Betty (Husvarnas arkiv)

Kvinnan som "hemmets genius": Singer-fisk (Sjöavis)

Knappar • • *Ur Samla Gamla
Lilly Arrhenius
Rabén & Sjögren
1982*

NÄR ETT PLAGG kasseras, brukar man ju sprätta bort knapparna i tanke att de någon gång kan komma till nytta. Jag har också en del knappar från min mammas och min mormors knappskrin. När jag tar fram knapparna dyker det upp lustiga gamla minnen – några små söta porslinsknappar påminner mig om en dansklänning, som jag hade mycket roligt i, några bruna glasknappar om en vardagsblus, som jag aldrig tyckte om. Men de flesta känner jag inte igen och vet därför inte hur gamla de är. Ett par silverknappar går att datera, därför att de är stämplade, men de flesta knappar är ju oftast omärkta.

Det finns de som samlar på gamla knappar. Jag har till och med hört talas om en dam, som på auktioner ropade in restlager från nedlagda sybehörsaffärer. Hon förvarade dem i säckar och brydde sig inte om att på något sätt ordna upp dem. Men många knappsamlare specialiserar sig på olika sätt, kanske på ett visst material som porslin, glas eller metall. Man kan också samla knappar med olika motiv som blommor, djur eller vapen.

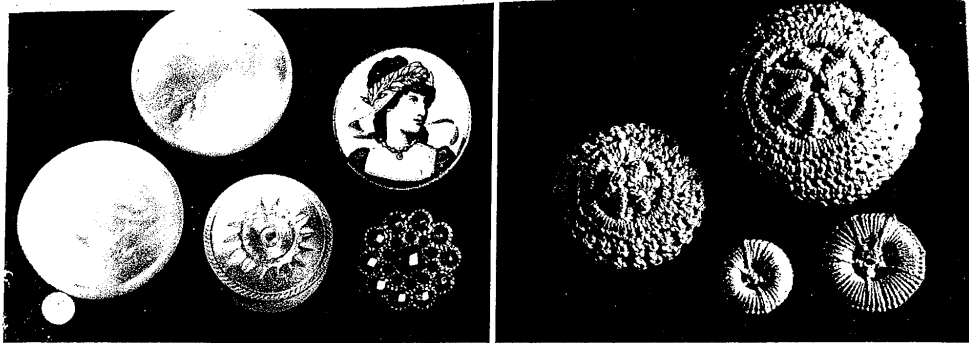
Det är ganska svårt att få reda på hur gamla knappar är och varifrån de kommer. De böcker som finns i ämnet är engelska eller amerikanska och tyvärr svåråtkomliga. Knappsamlandets förlovade land är nämligen Amerika, där det är lika vanligt att samla knappar som frimärken. Där finns knappsamlarföreningar, som också ger ut medlemsblad. Vanligast är att man samlar uniformsknappar och prydnads-

knappar.

Knapparna har en lång historia, de härstammar från Orienten och kom till Europa först med korstågen. Mycket länge var knapparna framtör allt prydnad och användes övervägande av män. Hertig Johan av Östergötland skaffade sig år 1615 en dräkt, som pryddes med 540 silverknappar. August den starke, som i början av 1700-talet var kung i Polen, var känd för sina utomordentligt värdefulla knappgarnityr, varje uppsättning bestod av sex till sju dusin rock- och västknappar av ädelstenar infattade i guld. Ludvig XV av Frankrike hade i mitten på 1700-talet en egen knappmakare, som specialtillverkade knappar till hans praktfulla kläder. Under denna tid knäpptes kvinnornas kläder nästan alltid med hyskor och hakar eller knöts med band.

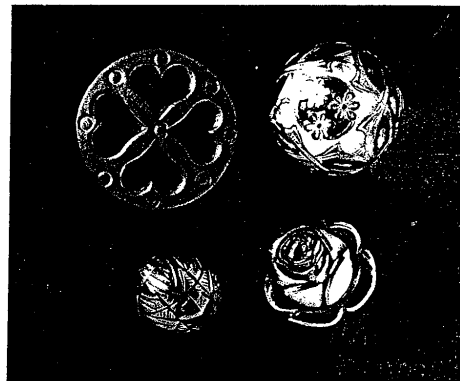
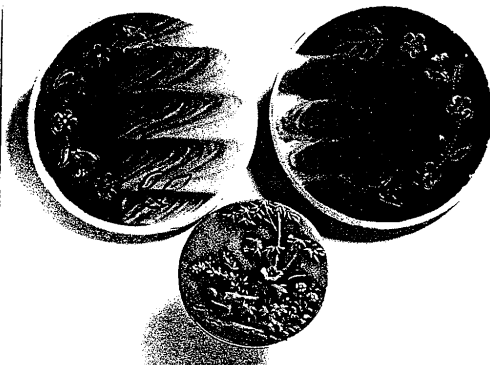
Så länge knapparna gjordes av hantverkare, var de något av en lyxartikel. Detta blev annorlunda, då fabriktillverkningen började i England och Amerika i mitten av 1800-talet. Man använde horn, ben, pärlmor, glas eller metall, och knapparna varierade i storlek från pyttesmå till så stora som en silverfemna idag.

Knapparnas variationsrikedom är verkligen otrolig. Vi har i Sverige en storsamlare, komminister John Engvall, som har ett eget knappmuseum, som ligger i Österviks kapells församlings- och hembygdsgränd Åsen nära Kristinehamn. Där finns det 155 000 olika knappar, och det är den största knappsamlingen i världen.

Dubbel manschettknapp med utskuret mönster, 1800-talets mitt. Den stora är en skjortknapp av något senare datum. — Knapp med emailplatta med målat kvinnohuvud, 1800-talets början. — Knappar av stål började användas i Birmingham på 1700-talet. Stålet slipades så det gnistrade som diamanter.

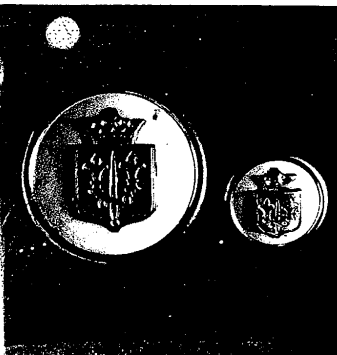
Snömakeriknappar, de små sydda med vanlig tråd över en ring eller träform, de större överklädda med en fin virkning.

Ovan t.v.: Amerikanska plåtknappar med målade översida, 1800-talets mitt. — Metallknapp med typiskt naturmotiv, 1800-talets senare hälft.

Ovan t.h.: Blusknappar från 1910-talet, de båda övre av silver.

Knappar för kvinnokläder från sekelskiftets Frankrike med vapenknappar som förebild.

☉ · Med sax och vax och nål och tråd · ☉

Ulr

NÄR min mormor gifte sig, det var 1877, fick hon och hennes man i lysningspresenter en puff med broderier, en broderad divanmatta, en arbetsstol broderad i fornordisk stil, ett stort vitt virkat täcke, en broderad klocksträng, två broderade pallar, en broderad hörnhylla. De fick också ljusstakmattor, lampmattor, pianostolstäckan och antimakassar. Allt detta av släktingar och vänner, som lagt ned oändlig möda på sina gåvor.

Man baxnar verkligen över allt vad flitiga kvinnohänder åstadkommit under tidernas lopp. Vi kanske nu tycker, att mycket av detta varit missbrukad kvinnokraft, men det var inte bara broderier de höll på med. De vävde husets linneförråd, ofta också tyg till familjens kläder. Kvinnornas handafлит åstadkom dessutom mycket annat – de stickade strumpor, vantar, koftor, de virkade spetsar av alla de slag, dukar, underlägg för kommoden. De knyplade, de knöt, de slog frivoliteter. Man har svårt att förstå, hur de hann med och orkade allt de gjorde, men arbetsdagen var lång och de egentliga nöjena få.

Männen var också klart medvetna om hur värdefullt det var, att deras blivande hustrur var skickliga och intresserade av sådana sysslor. Vanliga fästmöpresenter var skäktknivar till linberedning, linfästen till spinnrocken, vävskedar, syskrin med olika sysaker, allt ofta fint snidat och dekorerat. Flickornas gåvor, broderade västar, skjortor och hängslen visade fästmannen att de verkligen kunde sy och brodera.

Sybord finns ofta upptagna i gamla bouppteckningar, ett för varje kvinnlig familjemedlem. De brukade vara fint inred-

da med många fack och lådor. I ett sådant sybord hittade jag gamla svarvade trådrullar, fint silke upprullat på spelkort, flera nåletuier, en liten katt, som har ett måttband i magen, som man vevar in genom att rulla på svansen. Där låg vidare stickor av trä och virknålar av ben, en lång smal nål med vilken man gjorde knytarbeten, från spetsar till stora sängöverkast. Det finaste var ett etui med en fingerborg och två fingerringar i guld och emalj, kanske från början en fästmöpresent. En hel mängd prylar fanns också, de flesta av ben och fint skurna, avsedda för att göra hål i tyget, bland annat till engelskt broderi. Jag blev förvånad över att det skulle behövas så många.

När karlarna exarcerar, får de lära sig sy i knappar, en kunskap de brukar ha glömt, när de gifter sig. Men tydligen måste också forna tiders militärer fått lära sig att hantera nål och tråd. Jag har en liten bunden nålbok, som har tillhört en officer, död för mer än hundra år sedan.

På resor brukade man ha med sig ett syetui, ofta inventiöst inrett men ändå inte skrymmande. Där kunde, förutom sysakerna, vara plats för en anteckningsbok, spegel, nagelpetare, öronslev och till och med luktfaska.

Än i dag finns det kvinnor, som tycker det är i hög grad lönande att sy sina och barnens kläder, och många tycker också att det är roligt att sy och brodera. Det framgår ju inte minst av att veckotidningarna i så stor utsträckning tillhandahåller mönster och material, både till kläder och prydnadsbroderier, till och med till sydda tavlor.

Samla Samman Lilly Arrhenius
1989 Bar

Bakre raden: Syklump i valnöt, fylld med järnskröt, 1800-tal. — Syskrin i ask och rosenträ, fäst med gäva, 1873. — Resetui för sysaker och toaletter, 1870-tal.

Mellersta raden: Nålbok i skinn, 1830-tal. — Handsvarvad ask i masurbjörk för trådrullar. Tråden förs ut genom hål i sidorna och rullas upp på en knapp bredvid, 1880-tal. — Handsvarvade trådrullar med ägarinnans initialer, 1850-tal. — Ask för trådländar och skräp, handmålad, sekelskiftet.

— Snidat torn i björk för nål, tråd, fingerborg, 1890-tal. — Hemmagjort syetui i tyg, 1870-tal. Främre raden: Etui med fingerborg och fingerringar i guld och emalj, 1800-talets början. — Stopp-svamp för handskar, sekelskiftet. — Nysthållare i körsbär, 1880-tal. — Katt med måttband i magen, 1890-tal. — Platta i läderplastik med filt där man sticker in nålarna från sidan, 1890-tal. — Virkad nålbok, 1920-tal.

Östersund
Snickare

Östersund

Berättare Johan Erik Westman f. 1881 i Näsškott uppväxt på Rödön

Upptecknat av Märta Sandberg Oviken Mars 1963

1(2)

I snickarlära

När jag var sjutton år började jag som snickarlärling hos Per Larsson i stan. Då var snickarverkstaden på Kyrkgatan 12 men den flyttades till Prästgatan 12. Vi var två lärlingar. Vi hade mat och husrum och vi fick en krona någon gång då och då det blev femtio kronor för hela året. Andra året fick jag åtta kronor i veckan men då fick jag hålla mig mat och husrum själv. Det var gott om matserveringar i Östersund på den tiden jag åt på en matservering, jag minns inte om det var sjuttiofem öre om dag jag betalade men det var i alla fall däromkring och så hyrde jag ett rum hos fiskhandlar Norling. De hade ett rum och kök rummet hyrde jag, de hade bara köket själva, de hade två barn så det var ganska trångt för dem. Rummet jag hyrde kostade en krona i veckan men jag orkade inte bo där så länge för det var så ohyggligt med vägglus där och jag blev så biten av dem, det var omöjligt att sova. När jag gick det tredje lärlings året steg lönen något, men då hade man blivit duktigare att snickra

och många gånger fick man arbeta till både åtta och nio fast den egentliga arbetstiden var mellan sju på morgonen till sju på kvällen. År 1897 var jag färdig och var då gesäll, då fick jag tjugofem öre timmen. Vi var tiotolv på fabriken det var alltid två som var lärlingar. Vi tillverkade möbler, fina möbler de var fanerade men han gjorde också möbler som skulle målas men det gjorde vi inte på fabriken utan han skickade bort sådana möbler till en målarmästare. Men de möbler som vi gjorde som fanerades bonades på fabriken. Han hade en kvinna anställd där som bonade och polerade dem. Även likkistor gjorde vi, de billigaste kostade inte tjugo kronor men de som skulle stofferats och var mera försiggjorda kostade femtio kronor. De pojkar som var lärlingar fick dra ut kistorna på en kärra till dem som beställt dem. Lärlingarna fick också vara springpojkar. Det fanns en annan snickeriverkstad också den ägdes av en som hette Andersson men det var mest byggnadssnickerier

fönster, dörrar osv. de gjorde där. Snickarmästare Larsson, som jag var hos, var först kompanjon med piano- o. orgelbyggare Eriksson men de skildes åt och hade var för sig. Jag stannade i många år hos Larsson men så tog jag plats som snickarmästare på Frösö sjukhus. Då var jag gift och hade tre barn. Där hade jag sjuttiofem kronor i månaden, men så hade vi fri bostad, fri vedbrand och fritt lyse det var ju andra tider då men vi fick vara försiktig för att det skulle gå. Jag började 1915 på Frösö sjukhus och var där i tjugoåtta år och lönen var när jag slutade tusen kronor i månaden, men naturaförmånerna hade upphört för längesedan.

Nu knyter jag ryor, jag har gjort en rätt stor matta som jag gett bort åt en son och har snart gjort färdig matta nummer två. Det är tolv färger i mattan jag håller på med nu, det är inte den billigaste hobbyn man håller på med när man knyter ryor men man måste ha något att göra annars blir det så trist.

Möbelsnickare

Östersund

Berättare Erik Johan Westman f. 1881

Upptecknat av Märta Sandberg Oviken april 1963

Möbelsnickare.

När jag var anställd på en möbelverkstad gjorde vi möbler på beställning det var nästan alltid av ädlare träslag valnöt och ek samt mahongny det var mycket beställningar .För en matsalsmöbel i ek som bestod av stort bord det var fyrkantigt på den tiden med utdragsskivor sex stolar ,serverings bord linneskåp ,och byffe det kostade inte mer än 175 kronor och det priset stod sig från 1877 -1906. Vi tycker nu att det låter otroligt men pengarna hade ett annat värde då .Lönerna går ju inte jämföra med nutidens. Men sedan blev det ju dyrare undan för undan . Fabriksgjorda möbler på den tiden var ju ännu billigare även om de var av ädelträ. På den tiden och långt framöver skulle alla finare möbler vara mörka vi betsade dem och bonade dem. Omodärnt har ju aldrig de mörka möblerna varit fast det på 1940 talet även blev modärnt med ljusa möbler både betsade och målade i ljust. Benvit och pärlgrått har varit populärt . Nu är inte möblerna billiga och de som görs nu är inte så starka heller som de som gjordes förr man var noga med då att virket skulle vara ~~starkt~~

ordentligt torrt innan man började göra möbler av det.

Hammare N:o 4684, smidd, af bästa Eskilstuna-fabrikat. Öfre delen af hammaren är svart-lackerad. Hammarens höjd 11 cm. Skaftets längd 31 cm. Pris 0,70 pr st.

Hammare N:o 4685, smidd, af bästa Eskilstuna-fabrikat, hammaren delvis polerad och delvis svartlackerad. Hammarens höjd 10 cm. Skaftets längd 31 cm. Pris 0,95 pr st.

Hammare N:o 4686, smidd, af bästa Eskilstuna fabrikat. Öfre delen af hammaren är svart-lackerad. Skafte är framtill försedd med järnbeslag, hvarför denna hammare är mycket stark. Hammarens höjd 11 cm. Skafte längd 31 cm. Pris 1,10 pr st.

Hammare N:ris 4687 och 4688, smidd, af bästa Eskilstuna-fabrikat, blankpolerade. Hammaren är fastsatt på skafte medelst fastnåde, blankpolerade-jernförstärkningar, hvarför dessa hammare äro särdeles gedigna och starka. Rekommenderas lifligt till enhver, som önskar en god och hållbar hammare.

Hammare N:o 4687, hammarens höjd 10 1/2 cm., skafte längd 31 cm. Pris 1,30 pr st.

Hammare N:o 4688, hammarens höjd 12 1/2 cm., skafte längd 35 cm. Särdeles stor och kraftig. Pris 1,85 pr st.

Hoftång N:o 4689, af smidt järn, stålåd, bästa Eskilstunafabrikat, svart-fernissad. Längd 15 1/4 cm. Pris 0,50 pr st.

Hoftång N:o 4690, s. k. skotång, af smidt järn, stålåd, med klack, bästa Eskilstunafabrikat, svart-fernissad. Längd 28 cm. Pris 0,95 pr st.

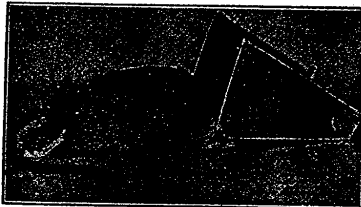
Handyxa N:o 5882 af hand-smidt stål, bästa kvalité. Svenskt fabrikat. Längd med skaft 37 cm. Vikt 850 gram. Pris 2,15 pr st.

Handyxa N:o 5874, hand-smidd, med inlagdt stål och smärglad. Starkt, svenskt fabrikat, något enklare än föregående nummer. Själva yxan är något smalare än hvad illustrationen visar. Längd med skaft 38 cm. Vikt 600 gram. Pris 1,25 pr st.

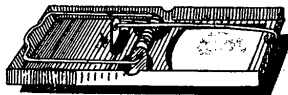

Handyxa N:o 5883, hand-smidd, med inlagdt stål. Högsta kvalité. Svenskt fabrikat. Längd med skaft 37 cm. Vikt 850 gr. Pris 2,95 pr st.

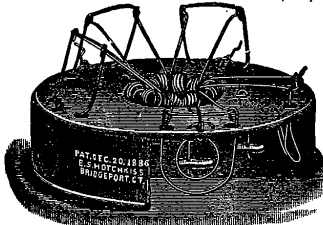
Handyxa N:o 5875, hand-smidd, med inlagdt stål. I stället för spikutdragare är denna yxa försedd med hammare. Starkt, svenskt fabrikat, något enklare än föregående nummer. Längd med skaft 37 cm. Vikt 700 gram. Pris 1,75 pr st.

Musfälla N:o 3516 är, ehuru liten, en utmärkt fälla, som aldrig står fel. Tillverkad af metall. Längd 5 cm. Amerikanskt fabrikat. Pris 0,18 pr st.

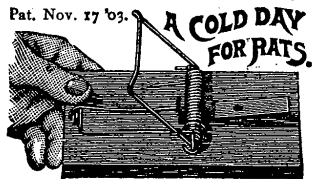

Musfälla N:o 3408, helt och hållet af metall, mycket kraftig, dödar säkert, kan placeras hvar som helst. Längd 10 cm. Pris 0,25 pr st.

Musfälla N:o 743, tillverkad af tjock plåt. I denna fälla kunna 5 möss på en gång fångas. Storlek 12 cm. i diameter. Pris 0,50 pr st.

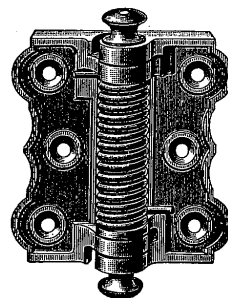
Pat. Nov. 17 '03.

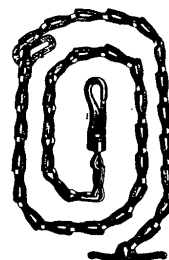
742 o. 1485

Rättfälla N:o 742, amerikansk modell, enkel och kraftig, särdeles omtyckt. Svenskt fabrikat. Längd 19 cm. Pris 0,55 pr st.

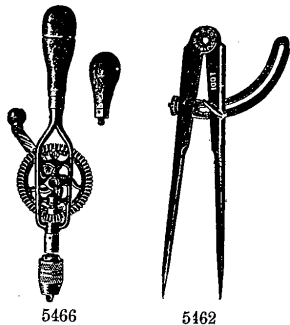
Musfälla N:o 1485, amerikanskt fabrikat, enkel och kraftig, mycket omtyckt. Längd 10 cm. Pris 0,20 pr st.

Dörrstängare N:o 5467. Automatisk fjäderstängning, enkelt och mycket billigt, men ändock fullt effektiv konstruktion. Bör ej saknas på någon dörr, som man ständigt önskar stängd. Höjd ca 10 cm. Pris 0,90 pr par.

Hundkoppel N:o 5154, af metall, 140 cm. långt. Mycket starkt. Pris 0,70 pr st.

Bormaskin N:o 5466, s. k. drillborr eller metallborr, är af högsta kvalitet och bästa amerikanska fabrikat. Afsedd för borrhning i metaller, men kan äfven med fördel användas vid borrhning i trä. Klämhuftudet är särdeles starkt och praktiskt och af modernaste konstruktion. Längd 32 cm. Pris 7,35 pr st.

Cirkel N:o 5462 är handsmidd, smärglad, ställbar, patenterad samt mycket omsorgsfullt gjord och af god kvalitet. Längd 16 1/2 cm. Pris 1,50 pr st.

Vinklar N:ris 5463 och 5464 äro af bästa amerikanska fabrikat. Det ena vinkelbenet består af en graderad stålskifva, det andra af mässingsbeslaget och fernissadt trä. Högsta kvalitet.

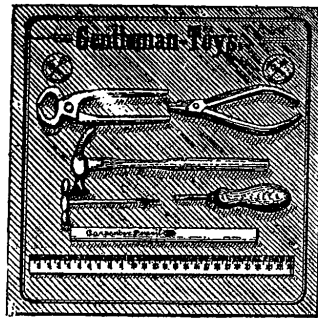
Vinkel N:o 5463. Stålskifvans längd 28 1/2 cm. Pris 1,25 pr st.
Vinkel N:o 5464. Stålskifvans längd 34 1/4 cm. Pris 1,75 pr st.

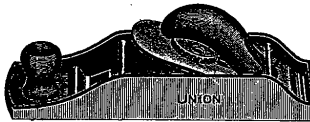
Universalverktyg N:o 741 innehåller flera instrument, såsom: glasskärare, glasbrytare, lådöppnare, stifthammare, knifskärpare, korkskruf m. m. Längd 14 1/2 cm. Pris 0,35 pr st.

Glasskärare N:o 4912 ersätter dyra glasmästarediamanter, och om den rätt användes och behandlas omsorgsfullt, kan den begagnas snart sagt huru länge som helst. — Då verktyget användes, skall man hålla detsamma i lodrät riktning samt ligga åt tillräckligt för att åstadkomma en jämn och fin skära i glaslet. Hjulet och axeln skola vara väl inoljade. Man får under inga villkor skära i metaller. Med hvarje apparat följa 5 st. reservhjul, förvarade i skaflets öfre del. Pris 1,15 pr st.

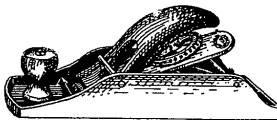

Verktygskarta N:o 721 består af, som synes å illustr., 5 olika verktyg och 1 linjal med metermått samt 1 timmermanspena, allsammans uppsatt på en lämplig kartong i storlek 29x29 cm. Hammarens storlek t. ex. är 20 cm. Vi behöfva väl knappast påpeka nyttan af att hafva en sådan sats verktyg i hvarje hem. Pris 1,— pr st.

Hyfvel N:o 4676, af svartlackeradt järn, med ställskruf. Bästa amerikanska fabrikat. Längd 17 1/2 cm. Hyfveljárnets bredd 41 mm. Pris 1,65 pr st.

Hyfvel N:o 4677 af svartlackeradt järn med ställskruf, bästa amerikanska fabrikat I denna hyfvel kan hyfveljárnét inställas på två skilda sätt, så att man förutom vanlig hyfling äfven genom att placera járnét i en extra öppning å hyfvelns ena ända kan hyfla ända fram i hyfvelns längdriktning, t. ex. inne i en vinkel å ett förekommande arbete, hvilket annars icke låter sig göra med en vanlig hyfvel, där járnét är placeradt mera i midten. Längd 20 cm. Hyfveljárnets bredd 41 mm. Pris 2,25 pr st.

Hyfvel N:o 3522, liknar N:o 4676, men är af något bättre kvalitet. Längd 18 1/2 cm. Pris 1,90 pr st.

Hyfvel N:o 3523, liknar N:o 4677 och i samma storlek, men är af något bättre kvalitet. Pris 2,70 pr st.

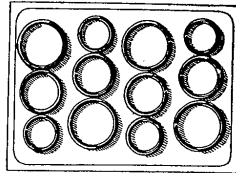

Spånhyfvel N:o 1305 med handtag af svartlackeradt järn. Amerikansk. Längd 22 1/2 cm. Pris 0,60 pr st.

Verktygsskäft N:o 674 med 10 olika snickareverktyg, hvilka kunna förvaras inuti skaflet. Skaflet, som är tillverkat af poleradt trä, är ca 17 cm. långt utom verktyg.

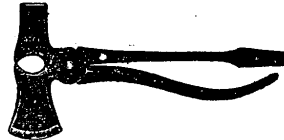
Ett dylikt verktygsskäft kommer oita bra till pass. Pris 1,30 pr st.

Nyckelring N:o 3340, fint förnicklad, extra stark och bästa kvalitet. Sorterade storlekar. Endast hel karta å 1 duss. expedieras. Pris 0,90 pr d.

Skrufnyckel N:o 4491, af förtennt metall, ställbar, amerikansk patent. Längd 13 1/2 cm. Pris 0,60 pr st.

Universalverktyg N:o 572, af Lima svartlackeradt stål. Som någorlunda synes af illustrationen består verktyget af hammare, tång, yxa, mejsel och kolot. Längd 20 cm. Detta nyttiga och praktiska verktyg bör ej saknas i något hem. Pris 2,15 pr st.

4490

1202

4489

Oljekanna N:o 4490, af hvitmetall, med skrufpropp och en nål, som alltid håller röret rent och dessutom hindrar oljan att rinna ut. Längd 8 1/2 cm. Pris 0,25 pr st.

Oljekanna N:o 1202, af bleckplåt. Höjd 8 cm. Pris 0,14 pr st.

Oljekanna N:o 4489, af tjock plåt, ca 18 cm. hög och mycket praktisk och stark. Pris 0,38 pr st.